

παρήγαγεν ἀπὸ τῶν παλαιῶν ἔτι γρόνων μέχρι σήμερον λογάδας καὶ διατὶ τὸ τέκνα αὐτῆς χαίρουσι φύμην πανταχοῦ καὶ διατὶ εἰς τὸ ὄνυμα τῆς Ἱπείρου ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ προσκολλᾶται σχεδὸν πάντοτε τὸ ἐπίθετον εὖ ανδρος.

(φρ. «Ακρόπολις», 11 έως 23-7-1887)

ΕΙΣ ΤΟΙΧΟΣ

ΕΚ τῶν τεσσάρων τοίχων τοῦ παλαιοῦ πύργου μόνος αὐτὸς ἀπέμεινεν ὄρθος, ἐκεῖ ἐπάνω, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ κωνοειδοῦς λόφου, τοῦ ὑπερκειμένου τῆς λίμνης αὐτὸς, μόνος, ὁ δύπισθιος. Γόν εἶχε κτίση, ὡς λέγεται, τὸν γηραιὸν πύργον τῶν Κομηνῶν τις ἄλλοτε πρὸ αἰώνων ὅλων, πολὺ πρὸν γὰρ ὑπάρξη Νέας Ἑλλάς, κατὰ τοὺς ζοφεροὺς βυζαντινούς καιρούς, φιλοδοξήσας ν' ἀπογιωρισθῇ τοῦ λοιποῦ κράτους καὶ νὰ ἴδρυσῃ ἐδῶ, ἐν τῇ Αἰτωλίᾳ, ὃδιον δεσποτάτον. Καὶ ἐν αὐτῇ ἔστησε τῆς δυνάμεως αὐτοῦ τὴν ἔδραν καὶ τὸ ὄνυμά του ἔδωκεν εἰς τὸ κάστρον τοῦτο διπέρ αὐτῶς ὥκοδόμησεν, ὄχυρὸν πανταχόθεν καὶ περίσπταν καὶ εἰς αὐτὸῦ ἔμενε αὐθέντης κυριαρχος τῆς πέριξ χώρας. "Ἐπειτα ἐν τῇ αἰματηρῷ δινῇ τοῦ μεσαιῶνος, καὶ ἦν τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος, ὡς ὥντα τὴν λιπάγουν μὲ τὴν σάρκα τῶν ἀπείρων πτωμάτων ἀτινα ἐσκήρυπτον ἐπ' αὐτῆς καὶ τὴν ζωγρονήσουν διὰ τὸν ἀμητὸν τοῦ ἐλευθέρου μέλλοντος, διήλαυνον μυρία φῦλα καὶ γένη, ἐρχόμενα καὶ παρεργόμενα, ὡς νὰ παρεψέροντο ἀσυνεδήτως ὑπὸ τῆς ἀφράτου πτέρυγος πεπρωμένης τρικυμίας, ἀλληλοδιαδύχως ἐστέγχησε καὶ τῶν Ἀλβανῶν τὴν ὄρμὴν καὶ τῶν Σέρβων τὴν βίλαν καὶ τῶν Φιράγγων τὴν αὐθαρεσίκην καὶ τῶν Τούρκων τὴν ὡμότητα καὶ τὴν ὑπεροψίαν τῶν Βενετῶν. Κατόπιν, ὅταν ὁ κοιμώμενος διῆλος ἥρχισε νὰ ἀναπτηρώῃ τὴν πλάκα τῆς τυραννίας, ἀρματωλῶν καταρρύγινιν κι' ἐνδιαίτημα συγγόνιν ἡ Ἐπανάστασις τὸν εὗρε. Καὶ ὑστερον ὁ Χρόνος, ὁ Χρόνος ὁ τελευταῖος τῶν κατακτητῶν καὶ ὁ ἴσχυρότατος τῶν ἐπιδρομέων, ὁ Χρόνος δι' ὃν ἐργάζονται νομίζεις ὅλοι οἱ ἄλλοι, τὸν παρέλαβεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του, τὸν ὑπέταξεν εἰς τὴν κυριαρχίαν του. Μόλις τῶν περιστάσεων ἡ φιρά ἦν μεταλλαγὴ τῶν ἐποχῶν ἀπεδίωξεν ἐξ αὐτοῦ καὶ τὸν ἐσχατινὸν τῶν κυρίων του, μόλις εἶδεν αὐτὸν ἀπομείναντα ἔρημον ὡς νὰ ἐκαιροφυλάκτει τὴν στιγμήν, ἐσπευσεν. Λύτδος νὰ

δρμήσῃ ἐπ' αὐτοῦ ὡς ἐπὶ λείας πολυτίμου καὶ ἀόρατος οἰκήτωρ, ἀφανῆς ἔχθρος, ἔγκαθιδρυσεν ἐν αὐτῷ τὸ κράτος του. "Οχι δικας διὰ νὰ δεσπόσῃ ἀπ' αὐτοῦ τῆς ἄλλης χώρας, νὰ τὸν μεταχειρισθῇ ὡς ὅργανον ἀπειλῆς ἢ καταστροφῆς ἐναντίον της, νὰ φυλαχθῇ ὑπὸ τὴν ἐρυμνότητά του καὶ νὰ ἀρθῇ ἐπὶ τοῦ ὄψους του διὰ νὰ εἰνε φοβερώτερος πρὸς ἔκεινην. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς πάντας τοὺς ἄλλους, αὐτὸς ἐπ' αὐτοῦ ἐννέει νὰ ἔξαπκῃσῃ τὴν δύναμιν του, κατ' αὐτοῦ ἐννέει νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἴσχυν του. Ως ὁ ἀπηγέστερος καὶ ἐπιτηδειότερος τῶν πολιορκητῶν ἥρχισεν ἀμάρτυρας τὰς βαθυμηδόν νὰ τὸν ὑπονομεύῃ, νὰ τὸν ἀδυνατίζῃ, νὰ τὸν διασειῇ. Ἐν τῇ ὑπομονητικῇ βραδύτητι, ἐν τῇ ἀσφαλεῖ νωχελείᾳ ἦν δίδει ἡ βεβαιότης τῆς νίκης, ἀφήρεσε κατὰ μικρὸν πᾶν, δι, τι παρεῖχεν αὐτῷ τὴν ἀλκήν καὶ τὴν ρώμην τὴν ἄλλοτε. Χωρὶς στρατῶν κίνησιν καὶ μαχῶν ιαχήν, ἥρεμα καὶ σιθορύβως κατέρριψεν δλίγον κατ' δλίγον τὸ ἔξωτερικὸν αὐτοῦ τεῖχος, οὔτινος ἔχην μόλις τινὰ σώζονται. Τοὺς προμαχῶνας οὔτινες περιέστεφον τὴν ὄφρὺν τοῦ λόφου κατέλαβε τὸν ἔνα μετὰ τὸν ἄλλον. Μέλιν μικράν ἐκκλησιαν ἥτις παρέκειτο αὐτῷ μετεποίησεν εἰς σωρὸν λίθων ἡπλωμένων ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀμφορφον τύμβον μαρμάρων. Καὶ ἐπειτα ἥρχισε λυμανιόνεμος καὶ αὐτὸν τὸν βαρύν ὅγκον τοῦ πύργου, ὑπέσκαψε τὰς ρίζας, κατέφαγε τὰς γωνίας, ἤνοιξε ρήγματά, ἔτριψεν, ἔξεσεν, ἔξεδαρεν, ἔγύμνωσεν, ἀφεῖτε τὸ χῶμα, ἀφεῖτε τὴν ἀσβεστον, μετεκίνησε τοὺς λίθους, ἔτιναξε τὴν σκέπην χαμαλ, συνεμάχησε μὲ τὴν βροχὴν καὶ τὸν ἀέρα, ἐκρήμνισε τὸν ἔνα τοῦχον, ἐκρήμνισε τὸν δεύτερον, ἐκρήμνισε καὶ τὸν τρίτον, τοὺς ἐσώρευσε κατὰ γῆς ὡς ἀλητὰς ὡν δηγνωστος χειρὶ καὶ κρυφὴ νόσος κόπτει τὰ γόνατα καὶ λύει τὰ γυνα, καὶ μόνον ἀφῆκεν αὐτὸν, τὸν δύπισθιον, ὑστατον. Ἀρά γε ἐξ ἀδήλου καὶ παραδόξου ἐλέους ἡ διδίτι ἔχει εἰσέτι τὸ δέον σθένος, τὸ σθένος διπερ **•** ἐλειψε ταχύτερον ἀπὸ τῶν ἀλλων νὰ ἀντιτάσσεται ἀκόμη εἰς τὸν ἀθέατον, τὸν ἐπίβουλον ἐπιδρομέα; Τίς οἰδεν; Ἀλλὰ τοῦτο δγεσαι μᾶλλον νὰ ὑποθέσης, βλέπων αὐτὸν πῶς ἐπικάθηται τόσον στερεῶς ἀκόμη τῆς βάσεώς του.

"Ἐσχατος μάρτυς τοῦ τι ὑπῆρχεν ἐκεῖ φαίνεται ὡς νὰ συνεκέντρωσεν εἰς ἕαυτὸν δληγὴ τὴν δύναμιν τῶν πεπτωκότων ἀδελφῶν του, ὡς νὰ κατέρψυγεν εἰς αὐτὸν δληγὴ ζωὴ τοῦ παλαιοῦ ἔργου. Στενὸς καὶ ὑψηλός, πανύψηλος, ἐγείρει ἐπιβλητικὸν τὸ γιγαντῶδες αὐτοῦ ἀνάστημα, καὶ ἐνῷ δ ἔχθρὸς ἐκνευρίζει καὶ αὐτὸν καθημέραν, καὶ ἐνῷ οἱ λίθοι του ἀποσπῶνται ἐπίστης κατὰ μικρὸν ἀπὸ τῶν γωνιῶν, καὶ ἐνῷ ἡ φιρά ἐπέθεσε κ' ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἀπαισίαν σφραγίδα της, βασιλικὴν ἔχει ἀκήμη τὴν παράστα-

σιν καὶ παῖς ὅτι τὴν γυμνότητα καὶ τὴν μόνωσίν του θαρρεῖς
ὅτι ὁ λύρις εἶναι ἀκίνη θρόνος δι' αὐτῶν. Νομίζεις σχεδόν, ιε-
ωρῶν πᾶς ἵσταται ἐπὶ τῶν εὐρέων θεμελίων του, ὅτι ἐπίτιδες
ἐκαλούνται σὲ πάνταν, ὡς διὰ νὰ πέσῃ ποτὲ μεγαλοπρεπέ-
στερον. Καὶ ὑψώνται ἐκεῖ, σκυθρωπὸς τὴν μορρήν, σιγηῆς,
σγεδόν ἄγριος, ὡς βεβυθισμένος εἰς ἀλλοκοτὸν δνειρούν, μὲ τὰς
βωβᾶς πολεμίστρας του χαινούσας καὶ τὸν παρηκματότα του
λιπόσαρκον κυριόν, τὸν πελιδνὸν τὴν χροιάν καὶ ὑμοιόζοντα
πρὸς ὑπειώδη πκελεστὸν περιέργου τέρατος. Πολεμιστής οὐκ ἔ-
λεγες στυγνός, τραυματίας καὶ μόνος περιποθείες στρατεύματος,
γνεῦς, ἐπογῆς ὥλης. Ἐπὶ τῆς ἐντεῦθεν πλευρᾶς αὐτοῦ, ἐπάνω εἰς
τὸ ἔτειωμα, ἐπιγραφῇ τις διακρίνεται, ἡμιεξηλειμμένη, δυσανή-
γνωστος, εἰς ποιὸν ἵσως λέγοντα ἀνήκει, τὶς τὸν ἔκτισε. Κ' ἐπὶ
τῆς κορυφῆς του, ἐνάεριος, σπόρος ριφθεὶς ἀπὸ τρελλὴν βέρβαια
πνοὴν καὶ πῶς οἰζώσας εἰς τὸν λίθον ὅδηλον, μία γραία ἀποδιά
ἔψυσε τοὺς γλωσσοὺς κλάδους της. Ἀλλὰ καὶ ἐκείνη καὶ αὐτή,
προσοθέτουν νομίζεις εἰς τὴν σιγηλήν κατήφειόν του, τὴν καθι-
στοῦν αἰσθητόραν. Τὴν ἐπιγραφὴν ἐκλαμβάνεις ἀκούσιως ἐπι-
τύμβιων, ὅπερ ἔχαράγθη ἐπ' αὐτοῦ ἐπίτηδες, ὡσεὶ ἐν γνώσει
καὶ πρωιγελίᾳ τῆς ἀφεύκτου τύχης ἡτις τὸν ἀναμένει. Καὶ τὸ
φυτὸν σοῦ ἐνθημέζει πόρρωθεν, τόσον παράδοξον τόπον ἐκλέξαν
νὰ ἀναφυῇ, τοὺς στεφάνους οἴτινες ἐπιτίθεντα! εἰς τοὺς νεκρούς.
Κ' ἐν τούτοις, παρ' ὅλην τὴν σκυθρωπότητα καὶ τὴν σιγήν του,
λαλεῖ νομίζεις, λαλεῖ ὁ γηραιός τοῦχος, δι' ὅλων τῶν πόρων του,
διὰ τῶν λιθῶν την τῶν καταρρεόντων, διὰ τῶν πολεμιστρῶν του
τῶν χαινουσῶν, διὰ τῶν ὅπδων ἃς ἥνοιξεν ὁ καιρὸς εἰς τὰ διερ-
ρωγότα του πλευρά ἀρ' ὅντες ἐκφεύγει κατ' ὀλίγον ἡ ζωὴ του. Ἡν
γλωσσῇ ἀφράστῳ, ὅλα πόσον εὐλήπτω, δινηγεῖται πρὸς πάντα
δυνάμενον νὰ τὸν ἐννοήσῃ ἴστορίαν δῆμην, τὴν ἴστορίαν τοῦ πολυ-
κυμάντου βίου του, τὰς καταυγίδας ἃς ὑπέστη, τοὺς ἀγῶνας
οὓς ἤγαγε, τοὺς λαλαπάς οὓς προσκάλεσεν ἢ τῶν λαῶν τὰς
συγκρούσεις εἰς ἃς παρέστη καὶ τὰς θυέλλας ἃς εἰδε. Λέγει
τὴν δύναμιν ἣν ἔσχε καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν ἣν ἐνέκλεισε. Λέγει
τὰ θυμαστὰ γεγινότα τοῦ παρελθόντος, καὶ τὴν βάσιν των
ἐνιαυτῶν τῶν μεμακρυσμένων ἀπηγεῖ, καὶ μνημονεύει τῶν θορύ-
βων τῶν ἄλλοτε, καὶ τὴν ζωὴν τὴν ἀποιχομένην μαρτυρεῖ. Καὶ
ὕστερον λέγει τὴν βαθμιαίαν ἐργατάλεψιν, καὶ τῶν καιρῶν τὴν
μεταβολήν, καὶ τὴν ματιάν κατὰ τοῦ γρήνου εἰς ὃν οὐδὲν δί-
ναται ν' ἀντιστῆ πᾶλιν, καὶ τὸ γῆρας τὸν βραγὴν ἀλλ' ἀδιστάντων
καὶ τὴν κατὰ τὴν ἀνηλεύσης θέμαρμένης ἀσκιστὸν ἀντίδρασιν.
Καὶ ἔφοι διηγεῖθη πάντα ταῦτα, θρηγεῖ θαρρεῖς τῷρα. ἀφώνως

ώς δλοι οἱ γενναῖοι, ἀλλὰ πόσον πενθίμως, θρηγεῖ τὴν σημερινὴν
του μόνωσιν καὶ τῶν ἀδελφῶν του τὴν πτῶσιν καὶ τὴν ἀφυκτὸν
καὶ τυφλὴν μοῖραν, ἡτις μεταλάσσει τῶν πραγμάτων τὴν ὅψιν,
καὶ ἀφαιρεῖ τὴν ρώμην καὶ τὴν ὕπαρξιν, καὶ μεταστρέφει τῶν
ἀναγκῶν τῆς ἀνθρωπότητος τὴν ρέουσαν φύσιν καὶ πότε ἔξαιρει
τῶν ἔργων καὶ τῶν ἰδρυμάτων τοῦ Πολέμου τὴν ἀξίαν καὶ τὴν
εὔκλειαν καὶ πότε τῶν ἔργων καὶ τῶν ἰδρυμάτων τῆς Εἰρήνης
ἀναδεικνύει τὴν χρῆσιν, μελαγχολικὸν ἔρεπτον, πρόγονος ἔν-
δοξος, ἐπιθανάτιος, ἀνωφελῆς ἀπόμαχος καὶ ὕγρηστος, βλέπει
πέραν τὸν κάμπον, τὴν Αἰτωλίαν πᾶσαν, ἡς ἐπὶ τοσοῦτον ἄλλοτε
ἔδεσποιζε, τοὺς δρυμοὺς αὐτῆς καὶ τὰς λίμνας καὶ τοὺς ἀγροὺς
καὶ τὰς καπνοφυτέας καὶ τὴν ἄλλην καλλιεργημένην γῆν καὶ
τὸν ἀρτίευκτον σιδηρόδρομον διερχόμενον ἐν τάγει καὶ πυρί-
ζοντα ὡς νὰ σαλπίζῃ δέξιας τὸ ἐγερτήριον νέας ἐπογῆς, καὶ μυ-
στικὴ δργὴ ἔξογκώνει βεβαίως τὰ δψυχα στήθη του, καὶ συνα-
θένεται ἵσως καὶ αὐτὸς διτὶ εἶνε ἔνεος πλέον πρὸς τὴν ὑπ' αὐτὸν
χωραν, κ' εύρεσκει πιθανῶς καὶ ὁ ἔδιος διτὶ ἀρκετὰ ἔζησε, καὶ
διτὶ ἀργεῖ νὰ φυσήσῃ ὁ ἄνεμος δοτις θὰ τὸν ρίψῃ καμμίαν νύχτα
ἐν πατάγῳ πετρῶν κυλιομένων, κάτω τοῦ ὑψηλοῦ θρόνου του...

(π. «Εστία», 10-2-1890)